

NEW YORK, APRILL 2010

Hiljaaegu sain ma kirja tema tütrelt.

Angelalt.

Olin aastate jooksul sageli Angelale mõelnud, kuid see oli alles kolmas kord, kui me mingilgi kombel kokku puutusime.

Esimest korda kohtusime 1971. aastal, kui ma õmblesin talle pulmakleiti.

Teisel korral ta kirjutas mulle, kui teatas oma isa surmast. See oli 1977. aastal.

Nüüd seisib kirjas värske uudis ta ema siitilmast lahkumise kohta. Ma ei oska arvata, kuidas pidanuksin Angela meelest sellele teatele reageerima. Ehk ootas ta, et see lööb mu rööpast välja? Aga ei, ma ei kahtlusta teda pahatahtlikkuses. Angela ei ole selline. Ta on hea inimene. Ja mis veel tähtsam – ta on paeluv isiksus.

Kummastavalt üllatas mind hoopis seik, et Angela emal oli õnnestunud nii kaua vastu pidada. Miskipärast olin oletanud, et ta on juba aastaid surnud olnud. Paratamatult on ju suurem osa tema eakaaslasi meie keskelt lahkunud. (Kuigi miks peaks teiste pikaealisus mind hämmastama, kui ma ise ripun elu küljes sama kangekaelselt nagu ripuvad vetikad paadipõhja all? Ning pole ma sugugi see muldvana mutike, kes tempokas New Yorgis ringi tuterdades näib elule jalgu jäävat – veel ei oleks ma mingi hinna eest nõus loobuma ei oma senisest elustiilist ega ka mitte kinnisvarast.)

Aga kõige tugevamalt raputas mind Angela kirja viimane lause.

„Vivian,” kirjutas Angela, „mul tekkis üks mõte. Kas võiksite nüüd, kui mu ema on surnud, rääkida mulle pisut põhjalikumalt, kes te tegelikult minu isa jaoks olite?”

Et niimoodi siis.

Kes ma olin tema isa jaoks?

Ainult mees ise oleks saanud sellele vastata. Aga kuna tema polnud pidanud vajalikuks oma tütrele minust rääkida, ei saanud ka mina võtta endale õigust Angelale öelda, kes ma tema isa jaoks olin.

Kuid ma võisin talle selgitada, kes oli see mees olnud minu jaoks.

ESIMENE PEATÜKK

1940. aasta suvel, kui mina olin üheksateist ja lootusetult loll, saatsid vanemad mu elama tädi Pegi juurde, kellele kuulus teater New Yorgi südalinnas.

Veidi enne seda olin saanud sulle sappa Vassari erakolledžist, sest polnud eriti loengutes käinud, mistõttu põrusin kõikidel esimese aasta eksamitel. Ma polnud tegelikult nii loll, nagu võiks arvata mu edasijõudmatuse põhjal, kuid nagu selgus: tarkusest pole erilist tolku, kui sa üldse ei õpi. Sellele ajale nüüd tagasi mõeldes ei meenugi, millega ma tegelesin kogu selle aja, mis oleks pidanud kuluma teadmiste omandamisele, aga ennast tundes oskan oletada, et keskendusin eelkõige oma välimusele. (Mäletan ähmaselt, et püüdsin sel aastal omandada meisterlikkust sellise soengu seadmisel, mida kutsuti „tagurpidi koolutatud laineks”; minu jaoks oli see elutähtis oskus ja tehniliselt üpris keerukas, kuigi samas *üldse mitte Vassari stiil*.)

Ma ei leidnud Vassaris oma kohta, ehkki igaühe jaoks, kes vähegi tahtnuks seal oma kohta leida, jätkunuks võimalusi küll ja veel. Kolledžis leidis isiksusi ja huvikaaslaste seltsinguid igale maitsele, mind aga ei tõmmanud mitte ühegi poole, ka ei pidanud ma võimalikuks, et mõni seltskond võiks mind omaks võtta. Sel aastal kohtas Vassaris mässumeelseid poliitikahuvilisi, kes riietusid karmilt mustadesse viigipükstesse ning erutusid revolutsioonilistest hoovustest rahvusvahelises elus, millestki, mis aga mind karvavõrdki ei huvitanud. (Ja ei huvita siiani. Siiski, toona jäid mulle silma need mustad püksid, mis tundusid olevat meelikõitvalt šikid, muidugi eeldusel, et taskud poleks pungitamiseni täis topitud.) Vassari tüdrukute hulgas oli ka uljaid akadeemiliste kõrguste poole pürgijaid, kellest pidid saama arstid ja juristid, ning

seada ajal, kui naine oli neis ameteis tõeline haruldus. Need tüdrukud oleksid pidanud mind paeluma, kuid seda ei juhtunud. (Ma isegi ei suutnud neid üksteisest eristada. Kõik nad kandsid ühesuguseid ilma kindla vormita villaseid seelikuid, mis olid justkui vanadest sviitritest kuidagi kokku klapitatud – see vaatepilt mõjus mulle masendavalt.)

Mitte et Vassaris poleks *üldse* glamuuri leidunud. Mõned sentimentaalsed hirvesilmsed keskajakursuse tudengid olid päris pilkupüüdvad, nagu ka enesekesksed pikajuukselised kunstijüngrid ja kõrgest soost seltskonnatähed, kes profiilis meenutasid Itaalia hurdakoera – aga mina ei sõbrunenud neist kellegagi. Põhjus võis peituda aimduses, et selles koolis olid kõik minust targemad. (Seda ettekujutust ei saa kirjutada üksnes noorusele omase ebakindluse arvele – arvan endiselt, et seal *olidki* kõik minust targemad.)

Kui aus olla, siis ei saanud ma üldse aru, mis mul kolledžisse asja oli. Teadsin, et seda teed käia oli mulle määratud saatusest, kuid keegi polnud vaevunud mulle selle mõtet lahti seletama. Päris väikesest peale oli mulle korrutatud, et kunagi lähen Vassarisse, kuid mispärast – see jäeti enda teada. Milleks see kõik *hea oli*? Mida see täpsemalt mulle andma pidi? Miks ma pidin elama mingis ahtas tohletanud ühikatoas ning veel koos mingi tulevase sotsiaalreformide eestvõitlejaga?

Üleüldse oli mul selleks ajaks õppimisest kõrini. Olin New Yorgi osariigi Troy linnas Emma Willardi tütarlastegümnaasiumis niigi juba aastaid drilli saanud sealse hiilgava, ainult naisõpetajatest koosneva pedagoogilise personali käe all, kõik puha mõne Seven Sistersi kolledži lõpetanud – kas sellest siis ei piisanud? Olin veetnud suure osa oma elust – kaheteistkümnendast eluaastast peale – internaatkoolides ning võisin nüüd tunda, et olen oma aja ära istunud, võib-olla oli see põhjus, miks mul oli igasugusest õppimisest kõrini. Kui palju raamatuid peab üks inimene läbi lugema, et viimaks usutaks – ta oskab tõesti lugeda? Ma tean juba, kes oli Karl Suur, nii et jätke mind ükskord ometi rahule – vaat selline oli toona mu seisukoht.

Pealegi olin ma peaaegu kohe tolle õnnetu Vassari-aasta alguses avastanud Poughkeepsies ühe baari, kus müüdi odavat õlut ning kus võis hiliste öötundideni elavas esituses džässi kuulata. Olin leidnud viisi, kuidas kooli kodukorra keelust hoolimata tolles baaris käia: selleks tuli ülikoolilinnakust salaja välja lipsata (mu geniaalne hüppeskäimise plaan

hõlmas lukustamata tualetiakent ja peidukohas ootavat jalgratast – võite ette kujutada, millist peavalu ma sellega internaadi valvurile valmistasin), muidugi oli siis järgmisel hommikul keeruline ladina keele käändeid meelde jätta, sest enamasti oli mul pea pohmelusest paks.

Oli muidki takistusi.

Näiteks tahtsid suitsetamist kõik need sigaretid.

Lühidalt öeldes: mul polnud aega.

Nii juhtuski, et 362 helge mõistusega Vassari-tüdruku edetabelis maandusin mina 361. kohale, mispeale mu isa õudusega hüüatas: „Taevas halasta, mida see *viimase koha* tüdruk ometi tegi?” (Haigestus lastehalvatusse, nagu hiljem selgus – vaeseke.) Niisiis saadeti mind Vassarist minema – täiesti õiglaselt – ning paluti viisakalt mitte enam tagasi tulla.

Emal ei teadnud, mida minuga peale hakata. Me polnud isegi parimatel päevadel temaga kuigi lähedased. Ta oli suur hobusehuviline, aga kuna mina polnud ei hobune ega ka hobustest vaimustuses, nappis meil ühiseid jututeemasid. Ja nüüd olin ma talle nii hirmsal kombel häbi teinud, et ta suutis mind vaevu taluda. Erinevalt minust oli minu ema Vassaris kenasti hakkama saanud, tänan küsimast. (1915. aasta lend. Ajalugu ja prantsuse keel.) Tema maine, nagu ka helled igaaastased annetused olid taganud minu vastuvõtmise sellesse ihaldatud kolledžisse – ja mida tegin mina? Meie maja koridorides minust juhuslikult möödudes noogutas ema mulle nagu elupõline diplomaat. Viisakalt, kuid külmalt.

Ka isa ei teadnud, mida minuga peale hakata, kuid ta oli oma hematidikaevandusega väga hõivatud ning tal polnud nagunii kombeks tütre probleemiga tõsisemalt tegeleda. Muidugi olin ma talle pettumuse valmistanud, kuid tal oli suuremaid muresid. Ta oli tööstur ja isolatsioonist ehk Euroopa asjadesse sekkumise vastane, kuid just Euroopas tuure koguv sõjategevus pani teda kartma oma äri tulevikku pärast. Ilmselt seetõttu ei mahtunud talle muid mõtteid pähe.

Mis puutus minu vanemasse venda Walterisse, siis tema tegi Princetonis mehetegusid ega raisanud aega minu peale mõtlemisele, ainult möödaminnes mõistis mu vastutustundetuse hukka. Walter ise ei käitunud kunagi vastutustundetult. Internaatkoolis olid kaaslased teda nii kõrgelt hinnanud, et hüüdsid teda – päriselt, ma ei

luiska – *Suursaadikuks*. Nüüd õppis ta inseneriks, sest tahtis hakata rajama sedasorti infrastruktuuri, millest oleks kasu kogu maailma inimestel. (Minu paturegistrisse võib lisada sellegi, et erinevalt vennast ei olnud mul aimu, mida sõna „infrastruktuur” õieti tähendab.) Walteri ja minu vanusevahe oli küll väike, kõigest kaks aastat, kuid lapsepõlves me kuigi palju koos ei mänginud. Mu vend jättis lapsikused juba üheksa-aastaselt seljataha ning ilmselt kuulus sellesse kategooriasse ka väike õde. Mul polnud oma venna elus kohta ja ma teadsin seda.

Ka mu sõbrad olid oma eluga edasi läinud. Nad sõitsid ära, et pühendada kolledžiõpingutele, asusid tööle, abiellusid, said täiskasvanuks – tegid kõiki neid asju, mis ei pakkunud mulle huvi või mida ma ei mõistnud. Nii polnudki mul kedagi, kes oleks minust hoolinud või mind lõbustanud. Ma ainult igavlesin ja olesklesin. Igavus näris mind nagu nälg. Paar esimest juunikuu nädalat veetsin tennisepalli garaaži seina vastu loopides ning samal ajal lakkamatult „Little Brown Jugi” vilistades, kuni lõpuks sai vanematel minust villand ning nad kupatasid mu linna tädi juurde elama – ja tõepoolest, miks peaks seda neile siis pahaks panema?

Nojah, nad oleksid ju võinud karta, et New York teeb minust kommunisti või narkomaani, aga ükskõik mis muu oli ometi parem kui jäädagi kuulma, kuidas tütar elu lõpuni tennisepalli vastu seina loobib.

Vaat nii, Angela, sattusin ma suurlinna, ja sealt kõik alguse saigi.

Nad saatsid mu New Yorki rongiga – oli see vast üks äge rong! Empire State Express, Uticast New Yorki. Säravate kroomitud detailidega sõiduvahend hukkaläinud tütre mujale toimetamiseks. Jätsin ema ja isaga viisakalt hüvasti ning loovutasin pagasi punase mütsiga pakikandjale, mis pani mu ennast tähtsana tundma. Istusin kogu reisi aja restoranvagonis, rüüpasin linnasepiima, sõin suhkrusiirupis pirne, tõmbasin suitsu ja lehitsesin ajakirju. Teadsin küll, et olen pagendatud, aga ... *vähemalt stiilselt!*

Angela, noil aegadel olid rongid nii oluliselt paremad!

Luban selles kirjatöös siiski anda oma parima, et mitte tüütuseni jahvatada sellest, kuidas minu ajal oli kõik palju etem. Nooruses käis mulle endale alati närvidele, kui vanad inimesed seda tegid. (*Keda see*

huvitab? Kellele see sinu kuldne noorus korda läheb, vana latatara?)
Tahan Teile kinnitada: ma annan endale aru, et paljud asjad *ei olnud* neljakümnendatel paremad. Näiteks olid deodorandid ja õhukonditioneerid lootusetult mannetud, mille tõttu inimesed haisesid jubedalt, eriti suvel, ja siis oli meil veel Hitler. Rongid olid siiski kahtlemata paremad kui praegu. Millal saite *Teie* viimati võimaluse rongis linnasepiima juua ja sigaretti suitsetada?

Astusin rongi peale, seljas särtsakas viskoossiidist kleidike: lõokese-muster sinisel põhjal, kollasega kanditud kaelus, tagasihoidlikult kitsas seelikuosa ja puusade kohal sügavad taskud. Mäletan toda kleiti nii selgelt, sest esiteks ei unusta ma mitte kunagi, mis kellelgi seljas on olnud – *mitte iial!* –, ja teiseks olin ma selle ise õmmelnud. Tulemusena võis tõesti rahule jääda. Vaid poolde sääرده ulatuv seelikuosa oli flirtivalt lendlev ja pilkupüüdev. Mäletan sedagi, kuidas ma õmblesin õlgadele topeltpatšokke, meeleheitlikus lootuses, et meenutan siis Joan Crawfordi –, kuigi ma ei saa päris kindlalt väita, et saavutasin soovitud efekti. Võib arvata, et oma tagasihoidliku klošškübara ning emalt laenatud lihtsa fassongiga sinise ridikülga (kus hoidsin kosmeetikavahendeid ja sigarette, ega seal muud vist olnudki) ei peetud mind siiski filmidiivaks, vaid ikka selleks, kes ma päriselt olin: sugulasele külla sõitev üheksateistkümneaastane neitsi.

Koos tolle üheksateistkümneaastase neitsiga reisis New Yorki kaks suurt kohvrit: üks sisaldas mu garderoobi, kõik riideesemed hoolikalt siidpaberisse mähitud; teine oli pungil kangaid, kaunistusi ja õmblusvahendeid, et ma saaksin endale uusi rõivaid õmmelda. Veel oli mul kaasas toekasse kasti pakitud õmblusmasin, raske ja kobakas monstroom, mida oli ebamugav transportida. Kuid see masin oli ühtaegu mu veider ja imeline hingesugulane, ilma temata ma elada ei osanud.

Seega reisis ta koos minuga.

Sellesamuse õmblusmasina ja üldse kõige eest, mis sellega seoses mu ellu tuli, olen tänu võlgu vanaema Morrisele, nii et räägime nüüd natuke temast.

Lugedes sõna „vanaema”, võib Teie silme ette, Angela, ehk kerkida kujutluspilt kenast väikesest hallipäisest mutikesest. Selline polnud

mu vanaema teps mitte. Ta oli pikka kasvu, kirgliku loomuga vananev kokott, kes oli juuksed punakaspruuniks värvunud ning liugles läbi elu parfüümi- ja klatšipilves, riides nagu tsirkuseetendus.

Ta oli kõige värvikam naine, kes kunagi on maa peal elanud – ja seda sõna „värvikas” igas mõttes. Vanaema kandis värvikirevaid sametkleite, mille toone ei nimetanud ta kunagi lihtsalt roosaks, purpurpunaseks või siniseks, nagu ütleksid tavalised, pärsitud kujutlusvõimega inimesed, vaid palju peenemalt: *ashes of rose*, *cordovan* ja *della Robbia*. Ta kõrvad olid augustatud, kuigi toona polnud see korralike naiste hulgas üldse levinud, ning tal oli mitu toretsevat ehtekarpi täis keesid, kõrvarõngaid ja käevõrusid, kallid ja odavad ühes sasipuntras. Pärastlõunaste väljasõitude puhuks oli tal ekstra selleks õmmeldud autosõidukostüüm ning ta kübarad olid nii suured, et teatris vajasid need eraldi istekohta. Ta armastas kassipoegi ja kataloogikosmeetikat, ahmis ajalehtedest sensatsioonilisi mõrvalugusid ning aeg-ajalt kirjutas romantilisi luuletusi. Üle kõige armastas mu vanaema siiski kõikvõimalikke *etendusi*. Ta vaatas ära kõik näidendid ja muud spektaaklid, mis meie linnast läbi käisid, jumaldas ka kinofilme. Mina olin siis sageli tema saatja, sest meil oli täpselt sama maitse. (Meie vanaema Morrisega armastasime sedasorti lugusid, kus kõigepealt röövib üks pahaendelist kaabut kandev ohtlik mees õhulisse kleiti rüütatud süütu neiukese ning olukord kisub järjest täbaramaks, kuid siis ilmub kusagilt ootamatult teine, jõuliselt otsusekindla lõuapartiiga vapper mees, kes loomulikult vaese tüdruku hädast välja päästab.)

Ütlema tagi selge, et ma armastasin oma vanaema.

Ülejäänud pereliikmed aga suhtusid temasse sootuks teisiti. Nimelt valmistas vanaema kõigile peale minu piinlikkust. Kõige enam oma miniale (minu emale), kes ise kohe kindlasti *ei olnud* kerglane inimene. Ema ei suutnud ilmaski jätta vanaema Morrise peale nina kirtsutamata, ükskord nimetas teda lausa „teismeikka kinni jäänud sähmerdiseks”.

Otse loomulikult ei kirjutanud mu ema romantilisi luuletusi.

Vanaema Morris oli see, kes õpetas mu õmblema.

Vanaema ise oli meisterlik õmblejanna. (Tema omakorda oli saanud õpetust *oma* vanaemalt, kellel oli õnnestunud tõusta Walesi

immigrandist toateenijast jõukaks Ameerika prouaks suuresti just tänu osavusele nõela ja niidi kasutamisel – ja selleks, mõelda vaid, oli kulunud vaid üksainus põlvkond.) Mu vanaema tahtis, et ka minust saaks õblemises osavnäpp. Kui me just ei istunud kooreveniseid süües kinos ega lugenud teineteisele ette ajakirjast leitud lugusid orjaks müüdüd valgenahalistest neidudest, pusisime temaga õmblustööd teha. Ja see oli meil tõsine harrastus. Vanaema Morris ei kartnud nõuda minult täiuslikkust. Ta tegi mulle ette kümme pistet ja mina pidin tegema järgmised kümme ning kui minu pisted polnud tema omadega samal tasemel, rebis õmbluse lahti ning käskis mul uuesti proovida. Ta õpetas mind käsitlema isegi nii võimatuid materjale nagu võrk ja pits, kuni enam ei leidunudki riidesorti, mida ma oleksin pidanud liiga suureks väljakutseks. Ja siis veel löiked! Ja pehme vooderdus! Ja kehasse töötlemine! Juba kaheteistaastaselt oskasin ma valmis teha täiesti korraliku korseti – vaalaluust ribidega ja puha –, olgu pealegi, et pärast 1910. aastat ei kandnud neid enam keegi peale vanaema Morrise.

Ta võis ju õmblusmasina taga minuga päris karm olla, kuid tema kamandamine ei ajanud mul karva turri. Vanaema kriitika torkas, aga ei haavanud. Rõivad olid minu jaoks piisavalt põnevad, et muuta mind õpihimuliseks, ning ma mõistsin, et vanaema eesmärk oli mu oskuste lihvimine.

Ta kiitis mind harva, kuid see kiitus läks mul otse sõrmedesse. Minust saigi niimoodi osavnäpp.

Kui ma olin kolmteist, ostis vanaema Morris mulle õmblusmasina, millel oli määratud kunagi tulevikus koos minuga rongis New Yorki rännata. Sile ja läikiv must Singer 201 vuristas võimsalt nagu tank – sellega sai kas või nahka õmmelda, ma oleksin võinud näiteks Bugatti istmed ära polsterdada! Tänapäevani pole ma saanud paremat kingitust. Ma võtsin oma Singeri kaasa, kui läksin elama internaati, kus see andis mulle kõrgeima staatuse kõigi nende privilegeeritud tüdrukute seas, kes tahtsid hästi riides käia, kuid ei osanud vajaduse korral oma rõivaid ise kohendada. Kui siis Emma Willardi tütarlastekoolis levisid kuuldused, et mulle ei käi mitte ükski õmblustöö üle jõu – mis oli sulatõsi –, ilmusid kooliõed sageli alandlikult mu ukse taha ning palusid mul kleiti taljest veidi laiemaks teha või kärisenud õmbluse ära parandada, või toodi mulle vanemalt õelt saadud eelmise hooaja

pidukleit, et ma teeksin selle uue omaniku jaoks täpselt parajaks. Ma veetsingi kõik need aastad Singeri kohal kummargil nagu sõdur kuulipilduja taga, ja peab ütlema – see tasus ära. Olin populaarne tüdruk, mis ongi internaatkoolis kõige olulisem. Vist üldse igal pool.

Peaksin siinkohal lisama, et teine põhjus, miks vanaema mu õmb-
lema õpetas, oli mu ebaharilik kehaehitus. Varasest lapsepõlvest peale olin ma alati olnud liiga pikk ja liiga kõhn. Murdeiga tuli ja läks, mina aga venisin aina pikemaks. Aastaid polnud mul üldse mingit büsti, kaelast allpool oli vaid koht, kuhu rinnad võiksid kasvada. Mul olid kriipsu-
juku käed ja jalad. Poest polnud võimalik mulle normaalselt istuvaid rõivaid osta ning nii tunduski mõistlikum need ise endale õmmelda. Pealegi õpetas vanaema Morris, olgu ta kiidetud, mind valima selliseid tegumoodi, mis mu pika kasvu heas mõttes esile tõid, selmet lasta mul paista tsirkuseartistina, kes karkudel kõndides trikke teeb.

Kui see nüüd kõlas nii, justkui ma oleksin oma välimuse suhtes kriitiline, siis jäi Teile vale mulje. See polnud muud kui mu välimuse kirjeldus: ma olin lihtsalt pikk ja peenike. Ärge kartke, mul ei ole Teile jutustada tüütut lugu inetust pardipojast, kes linna jõudnult avastab, et on hoopis kaunis luik.

Angela, ma olen alati ilus olnud.

Enamgi veel, olen seda alati ka teadnud.

Küllap oli see mu ilu, mis pani ühe mehe Empire State Expressi rongis mind ainiti vahtima, kui ma restoranvagnis oma linnasepiima jõi ja siirupipirne sõin.

Viimaks tuli ta minu juurde ja küsis, kas tohib mu suitsule tuld pakkuda. Selleks loa saanud, võttis mees istet ning hakkas minuga flirtima. Olin küll tähelepanust meelitatud, kuid ei osanud vastu flirtida. Nii ma siis vastasin mehe lähenemiskatsele sellega, et vahtisin aknast välja ja teesklesin, et olen sügavalt mõtteisse vajunud. Kortsutasin kergelt kulmu, lootuses tõsimeelset ja dramaatilist muljet jätta, kuigi tõenäoliselt paistsin pigem lühinägelik ja segaduses.

Vahejuhtum oleks võinud kujuneda isegi veel tobedamaks, kui ma mitte õige varsti poleks süvenenud rongi aknaklaasilt peegelduva iseenda pildi uurimisse, mis andis mulle mõneks ajaks mõtestatud

tegevust. (Vabandust väga, Angela, aga omaenese välimusest vaimustumine kuulub olulise osana noore ja ilusa tüdruku argipäeva.) Isegi see kena välimusega võõras mees polnud minu jaoks pooltki nii huvitav kui mu enda kulmukaar. Lisaks iseenda osavuse imetlemisele – olin suutnud kulmukaared modelleerida sedavõrd ideaalseks, et tulemus mõjus mulle endalegi suisa *lummavalt* – sain testida just sel suvel harjutatud nippi, kuidas kergitada ainult üht kulmu korraga, nii nagu teeb Vivien Leigh filmis „Tuulest viidud”. Nagu võite arvata, nõudis nii keerulise oskuse omandamine tõsist keskendumist. Ning kui peegelpilt oli mu kord oma võimusesse võtnud, ei tajunud ma enam aja kulgu.

Kui ma viimaks uuesti ringi vaatasin, lähenes rong juba Grand Central Stationi perroonile, mis tähendas, et algamas oli minu uus elu ning kena välimusega mees sinna enam ei kuulunud.

Kuid ärge muretsege, Angela, kenasid mehi jagus minu eluteele veel küllaga.

A hjaa! Peaksin veel mainima – kui Teid jäi ehk painama mõte, mis sai ikkagi mu vanaema Morrisest –, et vanaema oli surnud aasta enne seda, kui mina New Yorgis rongilt maha astusin. Tema elutee jõudis lõpule 1939. aasta augustis, vaid mõni nädal enne minu õpingute algust Vassari kolledžis. Vanaema surm ei tulnud kellelegi üllatusena – oli ta ju aasta-aastalt üha põduramaks jäänud –, kuid ikkagi mõjus see kaotus (oma parima sõbra, mentori ja usaldusaluse kaotus) mulle muserdavalt.

Teate mis, Angela? See ränk kaotus võis koguni olla üks põhjusi, miks ma oma esimesel ülikooliaastal täiega läbi põrusin. Võib-olla ma polnudki lootusetu puupea. Võib-olla oli see ikka veel aeg, kui mu hinge ei mahtunud midagi peale *kurbuse*?

Alles nüüd Teile kirjutades tuli see võimalus mulle pähe.

Heldeke.

Mõnikord kulub uskumatult palju aega, enne kui suudad milleski selgusele jõuda.

TEINE PEATÜKK

gatahes olin ma õnnelikult New Yorki jõudnud, kuid tundsin end uude maailma sattunult nagu äsja munast koorunud tibupoeg, kelle suledki pole veel jõudnud korralikult ära kuivada.

Tädi Peg pidi mulle Grand Centralisse vastu tulema. Mu vanemad olid seda maininud, kui ma hommikul Uticas rongi peale läksin, kuid see oli ka kõik, mida teadsin. Mulle polnud öeldud, *kus* täpselt ma peaksin tädi ootama. Ka polnud ma saanud telefoninumbrit, kuhu ootamatuste korral helistada, isegi mitte aadressi, kuhu võiksin oma-päi minna, kui selgub, et tädi polegi mulle vastu tulnud. Pidin lihtsalt „kohtuma tädi Pegiga Grand Centralis”, ei midagi enam.

Nojah, Grand Central oli tõesti suurejooneline, nagu nimigi ütles, kuid ühtlasi oli see suurepärase paig selleks, et otsija ei leiaks otsitava, ja nii pole midagi imestada, et ma jaama saabunult sealt tädi Pegi eest ei leidnud. Seisin terve igaviku perroonil oma pagasihunniku kõrval ning jälgisin raudteejaama pulbitsevat elu, kuid mitte keegi selles rahvamassis ei meenutanud mulle Pegi.

Mitte et ma poleks teadnud, milline Peg välja näeb. Olin tädiga varem paaril korral kohtunud, kuigi tema ja mu isa polnud üldse lähedased. (See on vist liiga leebelt öeldud. Isa suhtus oma õesse samasuguse hukkamõistuga nagu nende mõlema emasse. Juhtus keegi õhtusöögilauas Pegi nime mainima, norsatas isa põlglikult ja kuulutas: „Kena küll – laias ilmas sihitult ringi hulkuda, ainult oma tujude järgi elada ning muudkui raha tuulde loopida!” Misperale mina mõtlesin: *aga see ju ongi kena ...*)

Lapsepõlvest mäletan, et Peg oli vahel käinud meie kui oma väheste sugulaste juures jõule veetmas, kuid seda oli juhtunud harva – enamasti

oli ta ju oma teatritrupiga ringreisil. Kõige selgemalt mäletan Pegi tollest päevast, kui mina olin üksteist ning tööasjus New Yorki sõitnud isa oli mu linna kaasa võtnud. Tookord viis Peg mu Central Parki uisutama. Ja jõuluvanaga kohtuma. (Kuigi me mõlemad leidsime, et ma olin jõuluvanasse uskumiseks *lootusetult* vana, poleks ma mingil juhul tahtnud jääda ilma sellest elamusest, mis mind salamisi põnevile ajas.) Veel käisin ma tädiga Rootsi lauas serveeritud lõunat söömas. See päev oli mu elu üks vaimustavamaid. Me ei jäänud küll toona linna ööbima, sest isa jälestas ja umbusaldas New Yorki, aga võite mind uskuda: mina olin terve selle päeva õnne tipul. Leidsin, et mul on hiiglama vahva tädi. Ta kohtles mind nagu *inimest*, mitte nagu last, ja see on suur asi üheteistaastase silmis, kes ei taha, et teda peetaks selleks, kes ta päriselt on.

Mõni aeg tagasi käis tädi Peg mu kodulinna vanaema Morrise ehk oma ema matusel. Ta istus matusetalituse ajal minu kõrval ning hoidis mu kätt oma suures turvalises pihus. Käehoidmine ühtaegu lohutas ja jahmatas mind (Te võib-olla panete seda imeks, aga meie peres polnud kombeks käest kinni hoida). Pärast matust kallistas Peg mind tugevalt nagu metsatöeline, mispeale vallandus mu silmist tõeline Niagara juga ning ma nutsin ta lausa märjaks. Tädi lõhnas lavendliseebi, sigarettide ja džinni järele. Ja mina rippusin tema küljes nagu kõige kurvem koala kunagi. Kahjuks ei saanud ma pärast matust temaga enam koos olla. Peg pidi peaaegu kohe ära sõitma, tal oli vaja linnas üks näidend lavale tuua. Tajusin siis, et olin endale häbi teinud, kui tema najal ennast tühjaks nutsin, olgu pealegi, et ta püüdis mind lohutada.

Nii et ega ma teda eriti tundnudki.

Kui järele mõelda, siis selle, mida ma üheksateistaastaselt New Yorki saabudes oma tädi Pegi kohta üldse teadsin, saab kokku võtta üpris lühidalt.

Ma teadsin, et Pegile kuulub Lily Playhouse'i teater, mis asub kusagil Midtown Manhattanil.

Ma teadsin, et teatrikarjäär polnud olnud tema lapsepõlveunistus, vaid teatrimaailma oli ta sattunud poolkogemata.

Teadsin, et Peg oli koolituselt Punase Risti õde – kummaline

küll – ning pidanud esimese maailmasõja ajal seda ametit Prantsusmaal.

Teadsin sedagi, et mingil ajal oli Peg ise mõistnud, et haavatud sõdu-rite ravimisest paremini kukub tal välja neile meelelahutuse korraldamine. Ta avastas endas kaasasündinud ande lavastada välilaatsarettide ja barakkide juures tujutõstvaid jante, mis olid odavad, värvikad ja naljakad ega nõudnud ülemäära suuri ettevalmistusi. Sõda on küll hirmus, kuid see õpetab igapähele *midagi*, ja minu tädi Pegile oli see õpetanud meelelahutuse lavaletoomist.

Ma teadsin, et pärast sõda oli Peg pikka aega Londonis elanud ja teatris töötanud. Ta oli West Endis parasjagu ühe revüü lavaletoomi-
sega ametis olnud, kui tutvus oma tulevase abikaasa Billy Buelliga –
kena välimuse ja karismaatilise olekuga USA ohvitseriga, kes oli
samuti otsustanud sõja lõppedes Londonisse jääda, et pühenduda
seal teatrikarjäärile. Sarnaselt Pegiga oli ka Billy pärit „teatud ring-
konnast”. Vanaema Morrisel oli kombeks öelda Buellide kohta, et nad
on „ropult rikkad”. (Olin aastaid selle väljendi üle pead murdnud: mida
see täpsemalt tähendas? Vanaema suhtus jõukusse lugupidavalt – kui
suured pidid olema summad, mida ta oleks pidanud lausa ropuks?
Kui ma seda viimaks tema käest otsesõnu küsisin, kuulsin vastuseks:
„Kullake, nad on *Newportist*,” justkui see oleks ammendav selgitus.)
Kuid Billy Buellil, olgu pealegi Newporti taustaga, oli Pegiga niipalju
sarnast, et ka tema ei hoolinud sedasorti kultuursest seltskonnast, kuhu
ta sünni poolest kuulus. Koorekihi lihvitud kommetele ja vaoshoitusele
eelistas temagi teatrimaailma higilõhna ja litrisädelust. Pealegi oli ta
parandamatu elumees. Talle meeldis „lõbutseda”, nagu tavatses öelda
vanaema Morris – see kõlas viisakamalt kui „juua, raha tuulde loopida
ja naisi taga ajada”.

Abiellu astunud, naasid Billy ja Peg Buell Ameerikasse. Üheskoos
asutati rändteater. Suure osa kahekümnendatest veetsidki nad oma
väikese trupiga linnast linna rännates, põlgamata ära ka kõige kauge-
maid kolkaid. Billy koostas revüükavu, kus tal endal oli peaosa, Peg oli
produtsent ja lavastaja. Kummalgi polnud ülemäära suuri ambitsioone.
See oli lihtsalt üks tore ajaviide, mis vabastas nad vajadusest käituda
vastutustundlikult – nii nagu teised, korralikud täiskasvanud. Vaata-
mata sellele, et nad tegid praktiliselt kõik edu saavutamise vältimiseks,

hiilis edu neile märkamatuult ligi ega lasknud end enam maha raputada.

1930. aastal, kui majanduslangus muudkui süvenes ning rahvas ootas hirmuga üha halvemaid uudiseid, said mu tädi ja tema mees kogemata maha tõelise hitiga. Billy kirjutas näidendi „Tema uskumatu afäär”, mis oli nii lustakas ja lennukas, et publik võttis selle vaimustusega vastu. „Tema uskumatu afäär” oli muusikaline farss Briti aadlisoost jõuka pere tütrest, kes armub Ameerika elumehesse (keda otse loomulikult kehastas Billy Buell). Näidend polnud midagi enam kui ainult kerge meelelahutus, just nagu teisedki nende lavastused, kuid selle menu ületas kõik ootused. Igal pool üle USA koukisid masendusest väsinud kaevurid ja farmerid püksitaskust välja oma viimased sendid, et minna vaatama „Tema uskumatut afääri”, ning nii osutus see lihtsakoeline, ajuvaba näidend tõeliseks kullaauguks. Lavastus tekitas suurt furoori, kohalikud lehed kiitsid selle üles ning 1931. aastal töid Billy ja Peg oma menutüki New Yorki, kus see püsis aasta otsa tunnustatud Broadway teatri mängukavas.

1932. aastal tegi MGM „Tema uskumatust afäärist” filmi, mille stsenaariumi kirjutas Billy, kuid ei esitanud enam peaosat. (Tema asemel pandi peossa William Powell. Selleks ajaks oli Billy jõudnud äratundmisele, et kirjutada on lihtsam kui näidelda. Stsenarist otsustab ise oma tööaja üle, ei pea andma ennast publiku meelevalda ega taluma lavastaja kamandamist.) „Tema uskumatu afääri” edu poegis terve pesakonna kuldseid järjefilme („Tema uskumatu lahutus”, „Tema uskumatu beebi”, „Tema uskumatu safari”), Hollywood vorpis neid veel paar aastat juurde teha. Kogu see „Uskumatu” vedamine tõi Billyle ja Pegile kõvasti sisse, kuid sai samas saatuslikuks nende abielule. Billy laskis Hollywoodil ennast ära võrgutada ega pöördunud enam koju tagasi. Peg otsustas rändteatriga lõpu teha ning osta „Uskumatu” autoritasu eest New Yorgis ühe suure vana lagunemisohus teatri, mis oleks päriselt tema oma – Lily Playhouse'i.

Kõik see juhtus 1935. aasta paiku.

Billy ja Peg jätsid abielu ametlikult lahutamata. Nende läbisaamine paistis olevat endiselt sõbralik, kuid pärast 1935. aastat ei saanud neid tegelikult enam abikaasadeks lugeda. Neil polnud ei ühist kodu ega ühist tööd ning Pegi algatusel hoidsid nad ka oma rahaasjad sestpeale lahus – mis tähendas, et mu tädil polnud enam juurdepääsu tollele

müütilisele Newporti varandusele. (Vanaema Morris ei suutnud mõista, kuidas võis Peg Billy varandusest loobuda; varjamatu pettumusega märkis ta oma tütre kohta: „Kahjuks pole Peg kunagi osanud raha vääriliselt hinnata.”) Mu vanaema oletas, et Pegi ja Billy abielu jäi lahutamata vaid seetõttu, et mõlemad olid millegi sellisega tegelemiseks „liiga boheemlased”. Teine võimalus: nad siiski armastasid veel teineteist. Kuid kahjuks eeldas armastuse püsijäämine seda, et abikaasad elaksid teineteisest võimalikult kaugel, soovitatavalt eri maailmajagudes. („Ära naera midagi,” ütles mu vanaema. „Nii mõnigi abielu ainult võidaks sellest.”)

Niipalju kui mina mäletasin, oli onu Billy kogu minu lapse- ja teismeliseea jooksul pildilt väljas olnud – algul seetõttu, et ta tuuritas kusagil teatriga ringi, hiljem aga seepärast, et oli asunud elama Californiasse. Ta oli kohe nii täielikult pildilt väljas, et ma polnudki teda kunagi kohanud. Minu jaoks oli Billy Buell pelgalt legend, mis koosnes juttudest ja fotodest. Aga kui glamuursed olid need jutud ja fotod! Meie vanaema Morrisega nägime sageli Billy pilti Hollywoodi kõmuajakirjades, lugesime tema kohta Walter Winchelli ja Louella Parsons klatšiveergudest. Meid valdas lausa eufooria, kui me näiteks avastasime, et ta oli kutsutud Jeanette MacDonaldi ja Gene Raymondi pulma! Samas Varietys oli ka pilt, kus Billy seisis pulmapeol kütkestava, õrnroosasse pulmakleit riietatud Jeanette MacDonaldi selja taga. Fotol vestles Billy Ginger Rogersi ja tema tollase abikaasa Lew Ayresiga. Vanaema osutas siis Billyle ja ütles: „Siin ta meil on, rändab vallutusi tehes Ameerikas ringi, nii nagu alati. Ja vaata vaid, mismoodi Ginger talle naeratab! Mina Lew Ayresi asemel hoiaksin oma naisel nüüd hoolega silma peal.”

Uurisin siis fotot lähemalt läbi vanaema kalliskividega ehitud suurendusklaasi. Nägin ilusat blondi smokingus meest, kelle sõrmed puudutasid Ginger Rogersi käsivart, ja tööpoolest, Ginger vaatas teda vaimustusest särades. Onu Billy oligi rohkem filmitähe moodi kui kõik need teised mehed tema ümber, kes olid päriselt filmitähed.

Mind hämmastas mõte, et see mees on abielus minu tädi Pegiga.

Peg oli küll hiiglama vahva naine, kuid samas nii lootusetult *kodukootud*.

Mida võis selline mees temas küll omal ajal näha?

Ma ei leidnud Pegi mitte kuskilt.

Enam polnud mõtet loota, et keegi mulle perroonile vastu tuleb, sest olin juba kaua oodanud. Jätsin pagasi punase mütsiga pakikandja hoolde ning trügisin Grand Centralis edasi-tagasi saaliva rahvahulga vahelt läbi tädi otsima. Võiks ju arvata, et mulle tegi tõsiselt muret väljavaade, et jäängi ihuüksi New Yorgi mõõtu suurlinna ilma mingi plaani või julgustuseta, kuid millegipärast see polnud nii. Olin kindel, et kõik lõpeb hästi. (Kas see pole mitte privileeeritud klassi tunnus: üks heades oludes üles kasvanud noor daam ei *oskagi* näha muud võimalust, kui et õige varsti tuleb keegi ikka teda hädast välja aitama.)

Ringirabelemisest viimaks väsinud, istusin raudteejaama suures ootesaalis kõige paremini nähtavale pingile ning jäin sinna lahendust ootama.

Ja mõelda vaid – mind leitigi üles!

Minu päästjaks osutus lühikest kasvu, hõbedaste juustega, tagasihoidlikus hallis kostüümis naine, kes lähenes mulle nagu bernhardiin kadunud suusatajale – pühendunud keskendumisega, mis kõneles kindlast kavatsusest ülesleitu jälle elule turgutada.

Õieti on „tagasihoidlik” lootusetult mannetu sõna, iseloomustamiseks kostüümi, mida see naine kandis. Tegemist oli vormitu kahe nõõbireaga riideesemega, mida rahvusvahelises mastaabis kasutatakse illusiooni loomiseks, nagu naisel ei oleks ei rinda, taljet ega puusi. Kahtlustasin kohe Suurbritannia importi. Kostüüm oli lihtsalt jube. Veel kandis naine kobakaid madala kontsaga nõõritavaid poolsaapaid ja vanamoodsat rohelist keeduvillast kübarat, sellist, mida eelistavad orbudekodude juhatajad. Teadsin seda naisetüüpi internaadipäevilt: ta meenutas mulle vanatüdrukut, kes joob lõunasöögi juurde Ovaltine'i ja väsimuse peletamiseks kuristab soolveega kurku.

Naine oli läbinisti tähelepandamatu ja seda koguni *nimme*.

See neljakandiline matroon lähenes mulle kirkastunud missioonitundest aetuna, käes jahmatavalt suur, ilustustega hõberaamis pilt. Ta puuris pilguga fotot ja seejärel mind.

„Kas teie olete Vivian Morris?” küsis ta. Ontlik häälendus reetis, et kaherealine jakk polnud ainus Briti import.

Tunnistasin, et see ma olen.

„Te olete kasvanud,” nentis naine.

Sattusin segadusse: kas ma oleksin pidanud teda tundma? Olin ma temaga lapsepõlves kohtunud?

Minu segadussesattumist adunud, näitas võõras naine mulle raamatuid pilti, mis tal kaasas oli. Nägin oma üllatuseks sellel mu enda perekonda umbes neli aastat tagasi. Pilt oli tehtud päris fotoateljees – ema oli tookord otsustanud, et me peaksime „kordki ametlikult jäädvustatud saama.” Fotol olid mu vanemad, vapralt talumas alandust, et peavad poseerima lihtlabasele fotograafile. Mõtliku näoga vend Walter hoidis kätt ema õlal. Pildil oli ka veidi kiitsakam ja noorem variant minust, seljas oma vanuse kohta lapsik madrusekleit.

„Mina olen Olive Thompson,” teatas naine häälega, mis laskis arvata, et ta on harjunud asju teatavaks tegema. „Olen teie tädi sekretär. Ta ise ei saanud tulla. Täna juhtus teatris midagi ootamatut. Väike tulekahju. Ta saatis mind teile vastu. Vabandust, et pidite ootama. Jõudsin siia juba mitu tundi tagasi, kuid mul polnud äratundmiseks midagi peale selle foto, nii et teie otsimisele kulus aega. Nagu näha.”

Oleksin toona tahtnud naerda, nagu nüüdki seda meenutades. Mulle tegi kangesti nalja juba ainuüksi mõte, kuidas üks puine keskealine proua eksleb Grand Centrali raudteejaamas, kaasas hiiglama suur hõberaamis foto – millest võis arvata, et see on kiiruga mõne rikka inimese seinalt haaratud (seda see muide oligi) –, ja põrnitseb võõraid nägusid, et sobitada neid kokku ühe neli aastat varem pildistatud tüdrukuga. Kuidas sain mina teda mitte märgata?

Olive Thompson seevastu ei näinud olukorras midagi naljakat.

Mulle oli määratud õige pea teada saada, et see oli talle tüüpiline.

„Teie kohvrid,” jätkas Olive. „Korjake kokku. Me võtame takso ja kohemaid teatrisse. Öhtune etendus on juba alanud. Tehke nüüd kiiresti. Enam pole aega niisama passida.”

Sammusin sõnakuulelikult ta järel nagu pardipoeg pardiema sabas.

Ega jäänud üldse niisama passima.

Imestasin endamisi: *väike tulekahju?* Kuid ei tihanud midagi täpselt pärida.